

Verwrongen beeld in islamdebat

De laatste jaren staat de islam in het Nederlandse publieke debat sterk negatief in beeld. Het islamdebat lijkt op een voetbalwedstrijd zonder scheidsrechter, waarbij de wedstrijdscore door het aantal aangebrachte blessures bij de zwakkere partij wordt bepaald.

Als het om de islam gaat, lijkt Nederland aan een sluimerend debatvirus te lijden, dat van tijd tot tijd de kop opsteekt. Afwijkend gedrag van een enkele moslim, zoals dat van de 'zittende advocaat', of een opvatting van een enkele imam over de toelaatbaarheid van het handenschudden tussen de seksen, is voldoende om een nationaal debat te ontketenen. Overmatige nadruk op exotische islamitische gebruiken, simplificatie van de islam en de islamitische cultuur en het portretteren van moslims als achterlijk, irrationeel, fanatiek en niet geïntegreerd zijn kenmerken van het debat. Ongeacht de vorm waarmee de publieke afwijzing van deze religie en haar belijders wordt geuit, wordt deze voortdurend aangemerkt als bijdrage aan het integratievraagstuk, het bespreekbaar maken van problemen die moslims veroorzaken of wordt geplaatst onder de noemer van de vrijheid van meningsuiting. Daarnaast doen politici en beleidsmakers alsof islamitische gebruiken, waarover maatschappijbreed hevig wordt gedebatteerd, gunsten zijn die aan deze groepen al dan niet kunnen worden toegekend. Kwesties als het benoemen van een legerimam, het stichten van een islamitische school of moskee, het dragen van een hoofddoek of het inrichten van het eigen godsdienstonderwijs behoren tot de categorie grondrechten, die de wet aan alle Nederlandse burgers onder bepaalde voorwaarden garandeert.

Het is opvallend dat het debatcircuit gaandeweg steeds ruimer is geworden. De eerste discussies over de islam, aangewakkerd onder andere door de Rushdi-affaire en uitspraken van Bolkestein van de VVD, over de incompatibiliteit van de islam met de westerse cultuur, hebben aan het begin van de jaren

negentig tot een beperkt door de overheid gecoördineerd integratiedebat geleid. Het artikel 'Het multiculturele drama' van Paul Scheffer gaf aanleiding tot een diepgaand Tweede Kameronderzoek en -debat over integratie, terwijl discriminerende uitspraken van Fortuyn, Hirsi Ali en Wilders het debat gepopulariseerd en grenzeloos hebben gemaakt.¹

Beeldvorming

Het voortdurend debatteren over de islam en moslims heeft tot negatieve beeldvorming geleid en tot beperking van hun maatschappelijke kansen in de samenleving. Zo controleert de overheid, tegen de Nederlandse gebruiken in, de inhoud van het godsdienstonderwijs op islamitische scholen, kunnen islamitische vrouwen met een hoofddoek de functie van griffier of politieagente niet vervullen of op sommige scholen les geven of les volgen. Hiernaast zijn er politieke voorstellen geformuleerd om de bouw van moskeeën en de oprichting van islamitische scholen bij voorbaat te verbieden en de hoogte van moskeeminareten te beperken. Het meest recent is het voorstel van de VVD om gelaatbedekkende kleding niet alleen in het openbaar vervoer, maar ook in publieke ruimten te verbieden en het plan van minister Plasterk om die kleding in het onderwijs aan banden te leggen. Hij heeft aangekondigd nog dit jaar een wetsvoorstel in te dienen, dat de klederdracht van onderwijzend personeel, leerlingen, ouders en zelfs die van de leveranciers van goederen regelt. De lijst is verre van compleet en maatregelen die voor alle migranten gelden - en ook gevolgen voor Nederlandse moslims hebben - zijn niet eens genoemd. Daarbij kan onder andere worden gedacht aan verscherping van de immigratiewetten, het bemoeilijken van gezinshereniging en

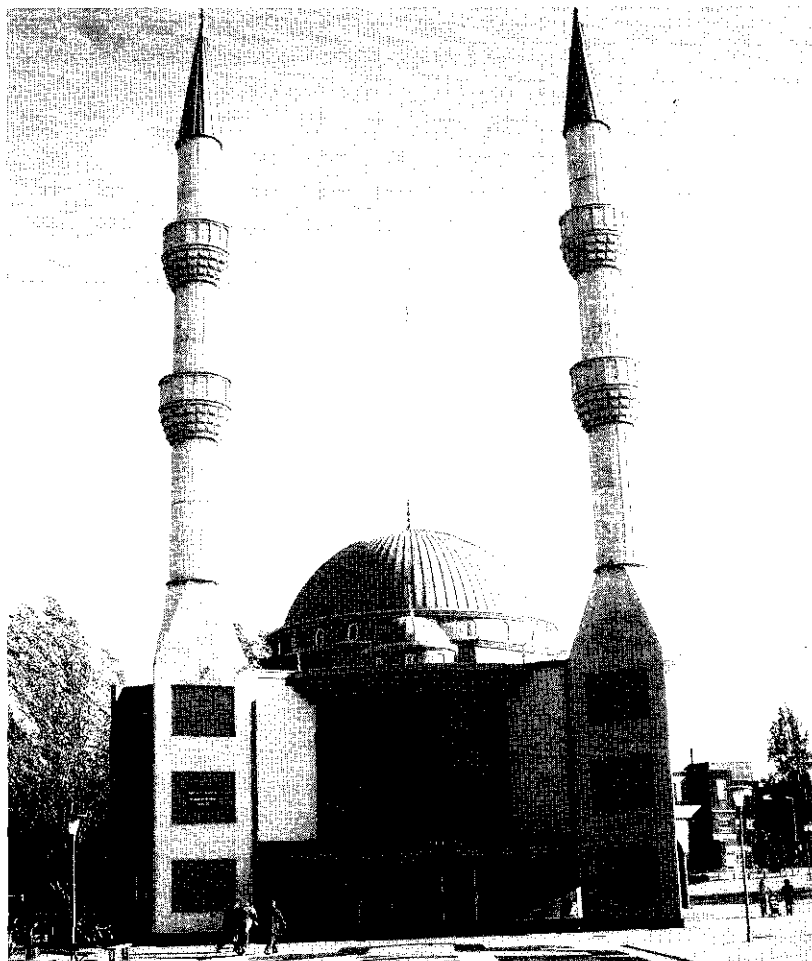
¹ NRC Handelsblad, 20 januari 2000.

van het huwen met een buitenlandse partner. Beperkende maatregelen voor islamitische gebruiken worden gerationaliseerd met argumenten die verband houden met veiligheid, neutraliteit van de staat, integratiebelemmering, onderdrukking van de vrouw of met ongemak voor collega's op het werk. Het religieuze karakter van sommige gebruiken wordt veelal verwaarloosd. Een voorbeeld is het gebruik van de burkini. Moslima's die in de publieke sector willen participeren en tegelijk rekening met hun religieuze voorschriften willen houden, mogen in sommige zwembaden in Nederland en België op grond van het hygiëneargument niet in een burkini zwemmen. In een zaak, aangespannen door Art 1 Overijssel tegen de gemeente Hengelo, heeft de Commissie Gelijke Behandeling (CGB) op 13 maart 2009 geoordeeld, dat een verbod op het dragen daarvan in strijd is met de Algemene Wet Gelijke Behandeling. Het verbod tast de godsdienstvrijheid aan, aldus de CGB.

Opvallend is dat bij pogingen om islamitische gebruiken te verbieden, politici en instellingen veelal geen rekening houden met het beginsel van godsdienstvrijheid. Om ervoor te zorgen dat de voorgestelde maatregelen niet door algemene anti-discriminatie bepalingen worden gedwarsboemd, worden de voorstellen verruimd om ook andere niet-religieuze gebruiken te omvatten. Om richtlijnen tegen in het openbaar dragen van burka's en hoofddoeken te formuleren, worden alle typen hoofden en gelaatsbedekkende kleding zoals helmen, petten en bivakmutsen in de discussie betrokken. De burkini wordt op één lijn gesteld met wedstrijdzwempakken of met shorts en T-shirts, die tijdens het zwemmen weleens worden gedragen. Dergelijke scheve vergelijkingen duiden op een gebrek aan gelijkwaardige behandeling van moslims en op een twijfel aan het religieuze karakter van de islam en haar gebruiken.

Selectieve incompatibiliteit

Andere islamitische thema's die het debat beheersen, zijn de positie van ex-moslims, scheiding van kerk en staat, meisjesbesnijdenis, eerwraak en onderdrukking van de vrouw. De toonzetting van de discussie is dat de islam niet compatibel is met de Nederlandse cultuur, terwijl deze thema's slechts op het gedrag van een minderheid uit deze groepen betrekking hebben of alleen interpretaties zijn van enkele conservatieve imams. Het beeld van de islam in Neder-

Mevlana Moskee in Rotterdam

land wordt dan ook hoofdzakelijk bepaald door personen, waarvan men ten onrechte veronderstelt dat ze over voldoende en juiste kennis van de voorschriften van de islam beschikken. Het is echter een feit, dat een groot deel van deze groepen haar religieus gedrag slechts op lokale tradities baseert en in mindere mate op gedegen kennis van zaken. Ook negatieve uitspraken en publicaties van oppor-

Het voortdurend debatteren over de islam en moslims heeft tot negatieve beeldvorming geleid

tunistische zogenaamd verlichte allochtonen met een islamitische achtergrond, die in ons land maatschappelijk succesvol zijn, dragen bij aan de beeldvorming en wakkeren de angst voor de islam extra aan. Met hun negatieve reacties leveren ze het noodzakelijke alibi aan anti-islamisten en bevestigen ook de incom-

patibiliteitsmythe. Weliswaar gaat het slechts om enkele personen, maar hun effect op de negatieve beeldvorming is toch wezenlijk, daar de media en andere maatschappelijke organisaties hun een ruim podium verschaffen.

Het beeld van de islam wordt verder vertroebeld doordat in het debat vooral de nadruk op exotisch en sensationeel uitzonderlijk gedrag wordt gelegd, dat als representatief wordt gepresenteerd. Hoewel soortgelijke uitzonderlijke gedragingen en gebruiken in de autochtone culturen ook ruim aanwezig zijn, wordt hieraan in het debat nauwelijks aandacht

Autochtonen blijken een hoge mate van narcisme te vertonen

geschonken. Zo is vrouwenemancipatie in Nederland bijna voltooid en zijn 11 van de 27 leden van het huidige kabinet vrouw, maar worstelen de Staatkundig Gereformeerde Partij en het Vaticaan nog steeds met de bestuurlijke bekwaamheid van vrouwen. Terwijl de gedachte van de vierentwintiguurs-economie voortschrijdt, gaan op zondag zelfs de websites van sommige gereformeerde politieke partijen en dagbladen vanwege de zondagsrust, op zwart. Hoewel het homohuwelijk in Nederland in de wet is opgenomen, worstelt de (katholieke) kerk nog steeds met het gebruik van het condoom, om maar niet te spreken over haar houding tegenover abortus en euthanasie. De vraag kan met recht worden gesteld, waarom we in Nederland bereid dergelijk uitzonderlijk gedrag van christelijke groepen morrend te tolereren, terwijl het gedrag van enkele conservatieve moslims ertoe leidt, dat de gehele islam in de publieke opinie niet compatibel met de westerse cultuur is. Is het compatibiliteitsargument dan wel de echte reden achter deze afwijzing?

Hoewel dit thema sinds jaar en dag wordt bestudeerd, is er op deze vragen tot nog toe geen eenduidig antwoord gegeven. Naast de bekende *clash of civilizations*, zijn er in de literatuur diverse theses besproken.² In deze bijdrage zal alleen aandacht worden besteed aan andere voor Nederland specifieke theses, die wellicht aanvullende verklaringen kunnen

aanreiken. Achtereenvolgens zijn dat het superioriteitsgevoel als uitsluitingsmechanisme, de ontzuiling en cultuurerosie en het anti-islamisme en de islamofobie.

Superioriteitsgevoel

In deze these wordt de oorzaak van de negatieve houding ten opzichte van islam en moslims niet in internationale verhoudingen en cultuurborsing gezocht, maar in processen van rangordening van en maatschappelijke strijd tussen groepen. In dit geval is het een ongelijke strijd tussen aan de ene kant seculiere, zichzelf als modern beschouwende, autochtonen en aan de andere kant veelal laag opgeleide, kansarme en als conservatief beschouwde moslims. Sociaal-economisch bestaat deze groep overwegend uit ongeschoolde personen, die voornamelijk door het wervingsbeleid van de jaren zestig naar Nederland zijn gehaald om het toentertijd ontstane tekort aan ongeschoolde arbeidskrachten in Nederland op te vangen. Ook in landen van herkomst zijn deze immigranten geen doorsnee van de bevolking. De moslims waar men zich in Nederland tegen verzet, zijn met andere woorden sociaal-economisch en politiek kansarm en ervaren een wurgende afhankelijkheid van de meerderheid. Desalniettemin worden hun prestaties in de statistieken van SCP en CBS ten onrechte voortdurend met die van autochtonen vergeleken, met alle gevolgen van dien voor de negatieve beeldvorming: zij vertonen hogere cijfers van criminaliteit, schooluitval en werkloosheid. Dat is begrijpelijk, omdat deze kwesties een sociaal-economische oorzaak hebben en derhalve armoedevraagstukken zijn. De scheve vergelijking van autochtonen en allochtonen in deze kwesties brengt met zich mee, dat de problemen een culturele oorzaak hebben, hetgeen gevoelens van incompatibiliteit en superioriteit nog verder versterkt. Als sociaal-economische categorieën uit de beide groepen worden vergeleken, is de kans groot dat de verschillen aanzienlijk kleiner zullen zijn.

Moslims in Nederland kunnen de negatieve beeldvorming over hun groepen niet bijstellen. Ze beschikken nauwelijks over een eigen elite, eigen media en informatiemiddelen om zich effectief te kunnen verweren en te participeren in een debat dat in de kern over hen gaat. Het islamdebat wordt over moslims, maar zonder moslims gevoerd, is een veel gehoord statement. Dit brengt met zich mee, dat het gedrag van enkele conservatieve moslims over alle

2 Shadid, W. (2002) Anti-islamisme in het westen: een product van toen en thans, in: Extra, G. & A. de Ruiter (red.): *De multiculturele samenleving als uitdaging*. Amsterdam: Aksant, p. 151-180.

3 WRR (2007) *Identificatie met Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press, p. 180.

islamitische groepen in het land wordt gegeneraliseerd. Demagogische uitspraken over de islamisering van Nederland en de retoriek over de invoering van de sharia zijn een voor de hand liggend resultaat.

De superioriteitsgedachte van de autochtone samenleving is niet alleen op de technologische en economische overmacht van het Westen gebaseerd, maar stamt van oudsher ook van en heeft een bloeiperiode gekend in de koloniale tijd. In essentie werd deze opvatting toentertijd vertaald in de toekenning van negatieve karakteristieken aan de 'inheemse' bevolking, om het eigen positieve imago te accentueren en de kolonisatie voor de eigen achterban te rechtvaardigen. In vergelijking daarmee is de hedendaagse stigmatisering van moslims en de islam in Nederland ter rechtvaardiging van de achterstelling van deze groepen in de samenleving bedoeld.

Het superioriteitsgevoel van het Westen bestond niet alleen in de Middeleeuwen en de koloniale tijd, maar is tot op heden aanwezig. Onderzoek van het SCP laat dat onmiskenbaar zien.³ Aan diverse etnische groepen werd gevraagd een cijfer aan hun opvattingen toe te kennen over zowel de eigen groep als andere groepen (op een schaal variërend van negatief tot positief, respectievelijk van 0 tot 100). Alleen autochtonen blijken een hoge mate van narcisme te vertonen, dat wil zeggen de eigen groep met 71 punten hoger te waarderen dan andere groepen die gemiddeld 54,5 punten kregen. De andere etnische groepen hadden daarentegen een positievere opvatting over autochtonen dan over de eigen groep.

Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders gaven aan de eigen groep respectievelijk 2, 6, 3, en 7 waarderingspunten minder dan wat ze aan autochtone Nederlanders toekenden. Ook de onderzoeksbevinding dat gemiddeld 44% van de allochtonen de stelling onderschrijft, dat er te veel allochtonen in Nederland zijn, toont aan dat allochtonen de eigen inferioriteit hebben verinnerlijkt, een verschijnsel dat ook in de koloniale tijd veelvuldig voorkwam.⁴

De conclusie is dat immigranten uit de islamitische wereld in Nederland feitelijk te maken hebben met een neokoloniale houding van stigmatisering, dezelfde als waarmee hun ouders en voorouders in de koloniale tijd te maken hadden. Als alibi spelen sommige politici en opiniemakers in op de publieke angst voor een cultuur- en identiteitsvervaging als gevolg van de zogenoemde islamisering. Daarbij

wordt enerzijds gefocust op concepten als patriotisme, trots op de eigen Nederlandse monocultuur en identiteit, het wij-gevoel en het eigen vaderland, anderzijds wordt gepleit voor harder optreden tegen alles wat dit kan verhinderen. Het resultaat is een haat-liefdeverhouding. Liefde voor het gezag en het eigene en haat tegen maatschappelijk zwakkere groepen en het vreemde.

Ontzuiling en cultuurerosie

In deze these heeft de negatieve houding ten opzichte van de islam weinig met de islam op zich te maken, maar is zij vooral het resultaat van ontwikkelingen in Nederland zelf, zoals de voorschrijdende ontzuiling en normvervaging. De Nederlandse verzuiling op grond van levensbeschouwelijke en religieuze grondslag, garandeerde iedere zuil de noodzakelijke rechten voor de beleving van de eigen cultuur en verschaftte groepen tegelijkertijd herkenninglabels voor het stroomlijnen van de onderlinge verhoudingen. In de laatste decennia is de zuilenstructuur nagenoeg verdwenen. Markeerpunten voor het visuele begin hiervan zijn onder andere de aan het eind van de jaren zestig gestarte besprekingen tussen verschillende christelijke denominaties over de oprichting van het CDA en tussen de algemene en de katholieke vakbond, waaruit de huidige FNV is voortgekomen. Ook de toename van de levensbeschouwelijke diversiteit aan leerlingen op de afzonderlijke confessionele scholen, is hiervan een voorbeeld. De verzuilingsgedachte, waarmee de brede massa in Nederland werd grootgebracht, bleef echter springlevend. In dezelfde periode zijn er relatief grote groepen immigranten uit de islamitische wereld bijgekomen. Door voortschrijdende processen van onrzuiling en secularisatie konden deze groepen geen eigen zuilen creëren en daarom ook geen juridisch gesteunde herkenninglabel verwerven. Gecombineerd met de mening van de toenmalige overheid, dat Nederland geen immigratieland is en het ook nooit zal worden, heeft deze ontwikkeling ertoe geleid dat hun positie in de samenleving onduidelijk bleef.

De voortschrijdende processen van ontzuiling en secularisatie hebben in een tijd van politiek populisme bovendien tot vervaging van centrale normen en waarden geleid en tot onduidelijkheid in de prioritering van het immigratievraagstuk. Het

4 Dagevos, J. & M. Gijlsberts (red.) (2007) *Jaarrapport Integratie 2007*. Den Haag: SCP, p. 291.

ontbreken van algemeen aanvaarde spelregels voor het islamdebat en de wurgende paradox van politici en opinieleiders tegenover de rechterlijke macht als het om islam gaat, kunnen hier als illustraties dienen. Enerzijds is men trots op de democratische rechtsstaat, maar heeft men anderzijds weinig waardering voor het oordeel van rechtbanken en de Commissie Gelijke Behandeling, althans als hun oordeel afwijkt van het eigene en als het om de moslims gaat. Wanneer bijvoorbeeld de rechter een verdachte van terrorisme wegens gebrek aan bewijs vrijspreekt,

Een negatieve houding tegenover de islam en moslims in Nederland is levensecht aanwezig

of het Openbaar Ministerie opdraagt Wilders voor zijn anti-islam uitlatingen te vervolgen, zijn het vooral Tweede Kamerleden die het oordeel van de rechter diskwalificeren, zelfs zonder kennis te nemen van de overwegingen van de rechter of van het dossier in het algemeen. Hoewel politici ervoor pleiten imams die 'opruimende' uitspraken doen zelfs zonder tussenkomst van de rechter het land uit te zetten, vinden sommige Kamerleden dat niet alleen geweld, maar ook marteling kan worden toegepast. De oproep van een PVV-Kamerlid aan de politie om gericht op de knieën van 'Marokkaanse' reischoppers te schieten, is een voorbeeld van de 'wild west'-taferelen die niet in een beschaafd parlement thuishoren. De paradox is fnuikend voor het vertrouwen van allochtonen in de neutraliteit van de rechtsstaat en functioneren van de democratie. De samenleving wordt dan ook selectieve verontwaardiging en klassenjustitie verweten.

De paradox komt ook tot uiting in het gebrek aan prioriteringsdurf van kernwaarden en grondrechten in de samenleving. In haar rapport *Identificatie met Nederland* besteedt de WRR aandacht aan de botsende grondrechten en vooral aan de vraag hoe de rechter met 'godslastering' en de 'vrijheid van meningsuiting' omgaat. De Raad stelt, dat in beide gevallen de rechter toetst 'of een bepaalde uitspraak als beledigend of kwetsend kan worden opgevat, maar gaat bij een bevestigend antwoord desondanks vaak niet tot vervolging over, omdat de gewraakte

uitspraak als een bijdrage aan het publieke debat beschouwd kan worden. De Hoge Raad lijkt dus in toenemende mate de vrijheid van godsdienst en de vrije meningsuiting gelijk te wegen, op basis van de vraag of de uitspraken die in het geding zijn opgevat kunnen worden als een bijdrage aan het publieke debat. Deze praktijk roept de vraag op wat dan precies onder een 'bijdrage aan het publieke debat' beschouwd kan worden, en wie bevoegd is om dat te bepalen en af te bakenen. Een goede specificatie van de omstandigheden waaronder een bepaalde uitspraak als een bijdrage kan gelden, blijft tot op heden grotendeels achterwege. De gang naar de rechter eindigt in de meeste gevallen dus in een patstelling tussen de vrijheid van religie en de vrijheid van meningsuiting.⁵ Hoewel de rechter vaak geen uitsluitel geeft in geval van botsende waarden, kan het volgens de WRR wel de-escalierend werken. In de praktijk vindt deze de-escalatie doorgaans niet plaats. De partijen graven zich verder in het eigen gelijk in en verharderen hun standpunten.

Islamofobie

Steeds meer wordt de oorzaak van de negatieve houding tegenover islam en moslims in Nederland gezocht in verschijnselen als islamofobie en anti-islamisme. Eerstgenoemde verschijnsel impliceert een overmatige angst voor deze religie en haar belijders, terwijl anti-islamisme een vijandige houding is die zich in vooroordelen, discriminatie en psychisch en fysiek geweld kan uiten. Hoewel de semantiek van beide termen de inhoud van het verschijnsel goed weergeeft, gaat de voorkeur uit naar de term anti-islamisme. Deze weerspiegelt het dynamische en het bewuste karakter van de antipathie, terwijl islamofobie een psychische toestand van ziekelijke angst weergeeft. In officiële (inter)nationale rapporten en in wetenschappelijke publicatie zijn deze termen inmiddels ingeburgerd. Een veelgehoorde misvatting is dat - afgezien van historische vooroordelen over deze religie - het anti-islamisme pas na de terroristische aanslagen van 2001 in Amerika is opgekomen. Reeds in 1992 werd het verschijnsel diepgaand besproken en is de groei van het anti-islamisme in Nederland voorspeld.⁶ De groei zou vooral worden veroorzaakt door mazen in de wet die het mogelijk maken culturele en religieuze vijandbeelden op te roepen en die onder de vrijheid van meningsuiting te plaatsen, in tegenstelling tot ideologieën die zich uitdrukkelijk op vreem-

5 WRR, idem, p. 153.

6 Shadid, W. & P.S. Van Koningsveld (1992) *De mythe van het islamitische gevaar. Hindernissen bij integratie*. Kampen: Kok.

delingenhaat en racisme richten. Vormen van strafbaar racisme worden op deze manier in een culturele verpakking gegoten, terwijl de feitelijke inhoud relatief onveranderd blijft.

Tevens werd voorspeld dat, gelet op de toen heersende beeldvorming over de islam, een dergelijke ideologie veel gemakkelijker aanhangers zou kunnen winnen, ook onder hen die vreemdelingenhaat nadrukkelijk verwerpen. Het anti-islamisme zou in staat worden een brede politieke beweging te mobiliseren, waarbinnen zelfs grote verschillen in opvatting tussen top en basis over de werkelijke beleidsdoelstellingen ten aanzien van vreemdelingen mogelijk blijven. Wanneer prominente personen uit politiek en wetenschap systematisch aan de verspreiding van deze vijandsbeelden zouden bijdragen, zou het ontstaan van een institutioneel anti-islamisme niet denkbeeldig zijn. Deze zienswijze wordt thans in Nederland helaas bewaarheid.

De Monitor Racisme en Extreemrechts, waarin een apart hoofdstuk aan islamofobie is gewijd, laat zien dat in 2006 de incidentie van anti-islamitische uitingen in Nederland die van het antisemitisme heeft overtroffen, hoewel dat laatste ook een stijging heeft doorgemaakt.⁷ Ook het rapport van de Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie van 2008 besteedt een apart hoofdstuk aan islamofobie. Hierin laat zij zien dat moslims in Nederland aan stereotyperend, stigmatiserend en soms ronduit racistisch politiek taalgebruik, vooringenomen mediaberichtgeving en buitenproportionele aandacht voor veiligheids- en ander beleid zijn onderworpen.⁸ Dit rapport levert de internationale erkenning voor het bestaan van anti-islamisme in Nederland. De nationale politiek bekritiseert echter de bevindingen van deze commissie en bestempelt de conclusies als ongegrond.

Besluit

Een negatieve houding tegenover de islam en moslims in Nederland is levensecht aanwezig, maar de oorzaak ervan is niet eenduidig aan te geven. De vraag is hoe nu verder en of het anti-islamisme in de Nederlandse multiculturele samenleving te bestrijden is. Vooroordelen over het algemeen kunnen niet optimaal worden bestreden, omdat het vaak moeilijk is van te voren precies te weten waar het te bestrijden vooroordeel op berust. Toch is er een belangrijke taak weggelegd voor zowel de (lokale) overheid als voor de desbetreffende groepen zelf.

Een effectieve aanpak van de overheid kan zijn het erkennen en bespreekbaar maken van het anti-islamisme. Naar analogie van het antisemitisme zou dat verschijnsel eveneens strafbaar moeten worden gesteld. Het ontkennen van het anti-islamisme en met ongeloof reageren op bevindingen en aanbevelingen van de ECRI zullen alleen maar leiden tot verdere groei van het verschijnsel en tot meer polarisering en radicalisering. De commissie doet onder meer een beroep op Nederlandse autoriteiten zich publiekelijk krachtig tegen alle uitingen van anti-islamitische sentimenten in de politiek te verzetten, geen maatschappelijke discussies te steunen die hoofdzakelijk naar polarisatie van moslimvraagstukken streven, geen beleid te formuleren dat moslims direct of indirect discrimineert en alle mogelijke gelegenheden aan te grijpen om generalisering en associaties van moslimgemeenschappen met terrorisme in het publieke debat en de media aan de kaak te stellen, aldus het rapport.

Ook moeten politici en opinieleiders regelmatig publiekelijk benadrukken dat moslims Nederlanders zijn en dat de islam een Nederlandse religie is geworden. Dit impliceert een pleidooi om moslims en allochtonen niet te identificeren via hun etnische of religieuze achtergrond, maar op basis van hun andere sociale identiteiten die voor de context relevant zijn, zoals leraar, student, bakker. Datzelfde zou moeten gelden bij negatief gedrag. 'Marokkaanse reischoppers' en 'Antilliaanse criminelen' zijn reischoppers en criminelen, zoals bij 'voetbalvandalen', waarvan niemand weet tot welke religieuze of regionale achtergrond ze behoren.

Niet alleen de overheid is aansprakelijk voor het nemen van maatregelen, ook kerken, universiteiten en vakbonden en individuele burgers hebben een maatschappelijke verantwoordelijkheid om stigmatisering en uitsluiting van moslims te veroordelen. Het anti-islamisme vormt namelijk niet alleen een gevaar voor de stabiliteit van de interetnische verhoudingen, maar ook voor de internationale positie van het land. Nederland, dat internationaal tot voor kort gold als model voor godsdienstvrijheid, tolerantie van vreemdelingen en solidariteit met onderdrukten, staat nu bekend om de film *Fitna* en de toeneemende vreemdelingenhaat. In een tijd van voorschrijdende globalisering en internationale

7 Donselaar, J. van & P. Rodrigues (red.) (2006) *Monitor Racisme en Extreemrechts. Zevende reportage*. Amsterdam: Anne Frank Stichting.

afhankelijkheid is deze beeldvorming funest. De recente openlijke afwijzing door linkse politieke partijen en CDA-prominenten (Van Agt, De Vries, Van den Broek) van een eventuele coalitie met de PVV is een voorbeeld van *good practice*. Hetzelfde geldt voor de CDA-ideoloog Zijdeveld, die zijn partijlidmaatschap opzegde, omdat het CDA te weinig afstand neemt van het populisme en de islamofobie van Wilders.

Daarnaast kunnen islamitische gemeenschappen zelf een wezenlijke bijdrage leveren: bundelen van islamitische organisaties en formuleren van gemeenschappelijke doelen om etnische en religieuze verschillen te overstijgen. Daarmee kunnen ze wellicht een blok vormen met een wezenlijke economische en politieke betekenis. Dat kan beter niet gebeuren via de oprichting van een eigen politieke partij, omdat deze qua grootte ineffectief zal blijven en onherroepelijk tot verzwakking van hun politieke gewicht bij de andere partijen zal leiden. Bundeling van krachten dient ook gericht te zijn op het creëren van een eigen medium voor informatie en voorlichting, om de achterban weerbaarder te maken. Een eigen krant, radio- en tv zender of een weblog is een onontbeer-

lijke voorwaarde voor het bereiken van de gestelde doelen.

Een andere noodzakelijke stap is het overdragen van bestuurlijke functies aan jongeren. Zij zijn niet alleen flexibeler en beter opgeleid, maar hebben tevens meer kennis van de Nederlandse samenleving, identificeren zich daarmee en zijn meer bereid voor hun burgerrechten op te komen. Overdracht van verantwoordelijkheden helpt jongeren in hun zoektocht naar hun religieuze en etnische identiteit, die veelal positief evenredig is met de mate van afwijzing in de samenleving. Dit is overigens niet voorbehouden aan moslimjongeren. In de oude immigratielanden is er de derde generatiehypothese die stelt, dat 'wat de zoon van een immigrant wenste te vergeten (zijn achtergrond), de kleinzoon wil oprakelen en herinneren'.

Het ontkennen van het anti-islamisme en het uitblijven van een meersporenbeleid van overheid, maatschappelijke organisaties en gemeenschappen zelf, zullen alleen maar leiden tot groei van het anti-islamisme en tot verscherping van de interetnische verhoudingen in de samenleving. Uitzonderlijke en uitzonderlijk lijkende gebruiken van sommige moslims dienen op dezelfde manier te worden behandeld als vergelijkbare gebruiken onder autochrone christelijke groepen. Dat is niet alleen billijk, maar tevens de kern van de rechtsstaat. ■